

Зміст методичної роботи з учителями як показник розвитку теорії і практики навчання в Галичині міжвоєнної доби

Підвищення фахової підготовки вчителя було важливою проблемою в Галичині 20-30-х років ХХ ст. Тому, що саме українські вчителі боролися «з народною темнотою і плекали людські характери» [1, 71-77].

Кожний учитель, підвищуючи рівень своєї кваліфікації, намагався показати найкращий доробок в організації процесу навчання, цікаві форми роботи, найефективніші методи та прийоми впливу на учнів.

Вивчення досвіду організації методичної роботи з учителями в міжвоєнну добу тільки одного з повітів Станіславського воєводства, а саме Рогатинського, засвідчує, що вона проводилася за певною системою, проходила під патронатом як органів державної влади, так і педагогічних товариств. Починаючи з 1919 р., у повіті регулярно відбувалися районні вчительські конференції, особливо потрібні для молодих учителів, а також тих, що жили далеко від культурних центрів. Сподівання на самостійне підвищення кваліфікації за допомогою бібліотек було безпідставне. Практично тільки на районних конференціях можна було «відсвіжити своє знання, поширити його найновішими здобутками загальних і педагогічних наук» [2]. Вони присвячувались розв'язанню проблем навчально-виховної та суспільно-освітньої праці вчителів, узагальненню їхнього досвіду, а також пошуку шляхів подолання труднощів. Педагоги виголошували реферати на її психолого-педагогічні теми, пов'язані з життям школи, практикою роботи.

У 1924 р. у Рогатинському повіті обговорювалася проблема методів навчання. Представники кожної школи виступали з теми «Наукові засади впровадження навчальних програм в шкільну практику». Це свідчить, що і < мовними причинами, які заважали реалізації навчальних програм із річних предметів на практиці, були: брак відповідних підручників та І: і і і необхідніших приладів до викладання, потреба в додатковій науковій інформації з окремих предметів, відсутність у методичних вказівках до програм «права вчителів на новаторство» та ін.

У рефератах педагоги, розкриваючи конкретні питання, торкалися різноманітних проблем. Часто йшлося про необхідність вивчення в школах з українською мовою навчання історії та географії «в тій самій мові».

Особливо наголошувалося: мета навчання — «підготовка дитини до життя»; головний осередок шкільного виховання — навчання, але за умови, що школа не нехтує іншими осередками для досягнення виховної мети [3].

Отже, у 20-30-х роках для галицького шкільництва важливими були не тільки мова навчання, а й питання змісту освіти. Гостро відчувалася необхідність вивчення історії та географії України (на початку 30-х років навіть розробили проекти навчальних планів із цих предметів, однак вони так і не були затверджені).

Великого значення надавали педагоги пошукам шляхів підвищення якості навчання, боротьбі з другорічністю. Про те, що це явище було характерне для всього Повіту, свідчать такі дані: у 1930/31 н. р. в одному із

шкільних округів повіту серед 5452 учнів 568 (10,5 %) некваліфіковані (мали незадовільні оцінки). А 1115 (23 %) — залишені на повторний курс. Аналіз статистичного матеріалу дозволяє зробити висновок, що кількість другорічників зменшувалася з 1 по 7 класи відповідно з 27 до 30 відсотків [4].

Шукаючи вихід із такого становища, шкільна влада Рогатинського повіту вирішила провести дискусію з цієї проблеми. Згідно з листом № В 1025/31 вчителям запропонували для обговорення такі теми: обумовленість результатів організації праці шкіл суспільно-економічним станом краю, дослідження проблеми другорічників як один із шляхів до підвищення ефективності шкільної праці; шкідливість другорічництва (психологічне отупіння, деморалізація тощо); дослідження залежності другорічництва від колективної форми навчання, установлення його зв'язку із класно-урочною системою; різний рівень підготовленості дітей до початкового навчання як одна з причин другорічництва; індивідуальні особливості дітей із точки зору їхнього розумового розвитку та темпераменту.

Увага приділялася також проблемам соціальної педагогіки, зокрема, тогочасному стану шкільництва з урахуванням «різноманітного дитячого матеріалу», рівня розумового розвитку дітей залежно від впливу оточуючого середовища. У зв'язку з цим педагогам запропонували будувати свої виступи на основі конкретних прикладів із шкільного життя, розкривати шляхи розв'язання проблеми другорічників, використовуючи закордонний досвід, подавати свій варіант успішного вирішення цього важливого питання.

Для вироблення спільної думки пропонувались тези для дискусій. Наприклад, на обговорення висувалося положення про те, що повторне навчання в одному й тому ж класі не повинно завдавати психічної та педагогічної травми дитині. Необхідно було висловити погляд на зміни в системі шкільництва, які стали б початком запобігання повторного навчання дитини в тому ж класі. Не менш актуальним залишалось питання про систему колективного навчання й виховання в школі. Йшлося, зокрема, про доцільність її поділу для навчання «нормальних» та «розумово і морально занедбаних дітей». Проблема розглядалася не тільки на рівні тогочасних вимог, а й з точки зору майбутнього: чи повинні надалі створюватися різні типи шкіл, чи необхідне врахування різноманітного «дитячого матеріалу» [5].

Аналіз джерельної бази показав, що важливе місце в процесі організації методичної роботи в Рогатинському повіті займали питання виховної роботи. Свідченням цього можуть бути теми рефератів, підготовлені вчителями початкових шкіл у 1930-1933 рр.

Опрацьовуючи психолого-педагогічну літературу й узагальнюючи досвід практичної роботи, педагоги розкривали проблеми організації виховання школярів на уроках і в позаурочній роботі: «Бесіди і їх роль у початковій школі», «Значення виховання у розвитку творчості дитини», «Державне (польське -ІЗ.) виховання при вивченні історії», «Про інтерес до читання учнівської дітвори», «Радіо на послугах школи», «Справа книжок для читання шкільною молоддю», «Стан фізичного виховання від

найдавніших часів до сучасності і його вплив на розвиток народу і держави» та ін. Вибір вищенаведених тем є підтвердженням того, що в міжвоєнну добу в Галичині відбулася переорієнтація завдань школи: навчання почало виконувати роль засобу виховання.

У багатьох рефератах рогатинці розкривали психологічні основи процесу виховання. Показовими є такі теми, що привернули увагу вчителів: «Інстинкти дитини і їх значення в процесі виховання», «Естетичні почуття як чинник виховання», «Як учитель-вихователь повинен підготувати основи вироблення характеру людини» тощо. Така тематика свідчить, що основою організації навчально-виховного процесу в галицьких українських школах першої половини ХХ ст., як і в інших європейських країнах, стали досягнення психологічної науки.

Цікавий матеріал з організації процесу навчання в школах Рогатинського повіту було узагальнено в повідомленнях: «Про методи навчання», «Декілька слів про рахунки», «Мета і завдання навчання математики в народній школі», «Зміни, які внесені у нові програми в порівнянні з попередніми», «Мета наукової допомоги (засобів навчання — Т.З.) при викладанні історії» [6].

На районних конференціях опрацьовувалися різноманітні теми, але часто на навчальний рік визначалися конкретні питання. Так, у 1930/31 н. р. обговорювалася проблема державного виховання, 1931/32 - підвищення ефективності роботи нижче організованих шкіл і т.д. Наприклад, 5 листопада 1931 р. в Бурштині слухали такі питання: «Наукова допомога при викладанні географії», «Вплив середовища на інтелектуальний і фізичний розвиток дитини»; у Букачівцях (9 жовтня 1931 р.) — «Спів в житті дитини», «Карта і її значення при викладанні географії. Методи малювання карт», «Експурсії і їх значення при викладанні географії» та ін. [7].

Ефективною формою методичного вдосконалення вчителів народних шкіл були також гуртки з обміну досвідом роботи. Засідання проходило 4-5 разів на рік, об'єднувало педагогів округи (їх часто називали підрайонними конференціями).

Вивчення протоколів засвідчує, що розглядалися як теоретичні, так і практичні питання. Частіше засідання проводилися за зразком районних конференцій: відвідувалися, а потім обговорювалися 1-2 показові (відкриті) уроки (тоді називали їх лекціями). Так, у с. Більшівці Рогатинського повіту за 1927/28 н.р. було проведено 5 засідань гуртка, на яких відбувалися показові лекції з математики, української мови, природи. Заслуховувалися також підготовлені учасниками гуртка реферати, які часто викликали дискусію. Так, упродовж того ж навчального року в початковій школі с. Букачівці були прочитані реферати «Історія як чинник державного виховання», «Наука географії в школі», «Загальні засади навчання», «Алкоголь і його шкода», «Брехня у дитини й молоді» та ін. [8].

Щоб уявити, як відбувалися засідання гуртків з обміну досвідом, наведемо план його проведення у Рогатині 20 травня 1931 р.: ознайомлення з протоколом попереднього засідання; показова лекція в 5 класі на тему

«Схожість жита» і її обговорення; реферати: «Значення основ концентрації матеріалу у викладенні природи», «Методика колекціювання при викладанні природи» [9].

Однак, як засвідчують результати дослідження, найбільш ефективною формою методичної роботи в повіті були щомісячні конференції вчителів початкових класів, де розглядалися шляхи розв'язання проблем виховання й навчання, які стояли перед українською школою. Це пояснювалося тим, що хоча вони й знаходилися під контролем органів освіти, але в їх роботі не завжди брали участь представники шкільної влади. Як результат, виникала можливість для вільного спілкування, обміну думками, відвертої розмови про нагальні потреби, що хвилювали галицьких учителів.

Крім традиційних показових лекцій із наступним їх обговоренням і рефератів, на конференціях учителі ознайомлювалися з документами шкільної влади. Практично на кожному засіданні відбувалася класифікація (оцінювання - Т.З.) учнів за виконанням місячного завдання та накреслення подальших завдань з української мови. Наприклад, 1930 р. конференція в Делятині запропонувала такі теми з української мови: «Наші зимові забави», «Як поступив би справжній друг?», «Як виглядає чинний учень?» (2 клас); «Уяви собі життя ледачої людини», «Опиши життя робітника в копальні (шахті)», «Як виглядає люта зима», «Обов'язки членів громади» (3 клас); «Опиши одне з визначних місць Польщі», «Життя Тадея Костюшки» (4 клас) та ін. Вони пов'язувались із найближчим оточенням дітей, носили виховуючий характер, поступово ускладнювалися. Завдання вимагали від учнів уміння висловлювати свою точку зору, що свідчило про ті принципи, які впроваджували вчителі в організацію процесу навчання.

Підтверджують цю думку й виступи педагогів на шкільних конференціях. Найбільш часто зустрічаються такі теми: «Використання демонстраційних приладів у навчанні», «Значення фізичного виховання», «Як розвинути фантазію учня», «Психологічне спостереження в школі», «Шкільні городи, їх типи і завдання», «Значення ілюстрацій при навчанні рисунків», «Природознавство, його значення й методика викладання» [10].

Нерідко за результатами госпітацій (відвідування уроків - Т.З.) виступали керівники закладу. Так, із повідомлення керівника народної школи в Бурштині (1921 р.) впливало, що основними проблемами у навчальному процесі були розвиток зв'язного мовлення та вироблення навичок письма н учнів, необхідність узагальнення матеріалу для викладання географії та природи, посилення спільної роботи школи і сім'ї. Для вирішення останнього питання доповідач запропонував «проводити конференції родичів, щоб мати контакт безпосередній з життям і родинами дітей-учеників» [11].

Позитивним у роботі шкільних конференцій було обговорення питань 11 методики викладання українознавчих дисциплін, що відповідало не тільки потребам учителів, але й урахувало регіональні особливості середовища, у якому знаходилися учні даної школи, їхні уподобання та інтереси.

Отже, вивчення організації та змісту методичної роботи, яка проводилася у формі районних та шкільних конференцій, а також засідань

гуртків (обміну досвідом, дозволяє зробити висновок, що вони були важливим напрямом підвищення кваліфікації вчителів у міжвоєнний період.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Шкільні, освітні та вчительські справи (Промова посла Дм. Неликановича в Соймі) // Учительське Слово. - 1939. - Ч. 6. - С. 71-77.
2. Районові учительські конференції // Учительське Слово. - 1926. - Ч. 5. - С. 14.
3. Державний архів Івано-Франківської обл. (надалі - ДАІФО). - Ф. 271, оп. 1, спр. 158.
4. ДАІФО. - ф. 271, оп. 1, спр. 436, арк. 21.
5. Там само. - Спр. 438, арк. 23.
6. Там само. - Спр. 370.
7. Там само. - Спр. 331, арк. 3, 5, 9.
8. Там само. - Спр. 236, арк. 3.
9. Там само. - Спр. 386, арк. 16.
10. Там само. - Спр. 335.
11. Там само. - Спр. 54, арк. 14.